

EN UNDERSØGELSE AF ARBEJDSLØN OG LEVEOMKOSTNINGER I SVERIGE 1830—1930

AF JØRGEN PEDERSEN

I en Række af Aar har Det socialvidenskabelige Institut ved Stockholms Universitet arbejdet med omfattende historiske Undersøgelser af visse økonomiske og sociale Forhold. Hidtil er offentliggjort: »*The cost of living in Sweden 1830—1930*« af Gunnar Myrdal og »*Wages in Sweden 1860, part one: manufacture and mining*« af Gösta Bagge¹⁾.

For den, der selv har beskæftiget sig med lignende Opgaver, knytter der sig en særlig Interesse til disse Værker. Man søger naturligt at sammenligne saavel de anvendte Metoder som de opnaaede Resultater. Det Materiale, der har været til Raadighed ved Undersøgelserne, har imidlertid været i høj Grad forskelligt. Dette hindrer en direkte Sammenligning af Metoderne, men gør den dog naturligvis ikke mindre lærerig, værre forholder det sig med Resultaterne, for hvis en Sammenligning her skulde give afvigende Resultater, vil man ikke altid kunne være sikker paa, om den hidrører fra Mangler ved Materiale og Forskellighed i Metoder, eller om den angiver en virkelig forskellig Udvikling i de to Lande.

Lad os først se lidt paa Prismalet; her er Matrialet i de to Lande mest jævnbyrdigt, og en Sammenligning har derfor størst Udsigt til at give Resultater af Betydning. Det Materiale, der ligger til Grund for Myrdals Leveomkostningsindeks er i Hovedsagen Torvepriser i en Række forskellige svenske Byer, endvidere Licitationspriser paa Varer indkøbt af Institutioner og endelig til Supplering de svenske »Markegångstaxor«, der i mange Henseender svarer til de danske Kapitelstakster. Det drejer sig altsaa i det svenske Materiale ikke om Detailpriser, men enten om Engrospriser eller, hvad Myrdal kalder »semi-wholesale« Priser.

¹⁾ Begge Bøger er udkommet hos P. S. King & Son, London.

EN UNDERSØGELSE AF ARBEJDSLØN OG LEVEOMKOSTNINGER I SVERIGE 1830—1930

AF JØRGEN PEDERSEN

I en Række af Aar har Det socialvidenskabelige Institut ved Stockholms Universitet arbejdet med omfattende historiske Undersøgelser af visse økonomiske og sociale Forhold. Hidtil er offentliggjort: »*The cost of living in Sweden 1830—1930*« af Gunnar Myrdal og »*Wages in Sweden 1860, part one: manufacture and mining*« af Gösta Bagge¹⁾.

For den, der selv har beskæftiget sig med lignende Opgaver, knytter der sig en særlig Interesse til disse Værker. Man søger naturligt at sammenligne saavel de anvendte Metoder som de opnaaede Resultater. Det Materiale, der har været til Raadighed ved Undersøgelserne, har imidlertid været i høj Grad forskelligt. Dette hindrer en direkte Sammenligning af Metoderne, men gør den dog naturligvis ikke mindre lærerig, værre forholder det sig med Resultaterne, for hvis en Sammenligning her skulde give afvigende Resultater, vil man ikke altid kunne være sikker paa, om den hidrører fra Mangler ved Materiale og Forskellighed i Metoder, eller om den angiver en virkelig forskellig Udvikling i de to Lande.

Lad os først se lidt paa Prismalet; her er Matrialet i de to Lande mest jævnbyrdigt, og en Sammenligning har derfor størst Udsigt til at give Resultater af Betydning. Det Materiale, der ligger til Grund for Myrdals Leveomkostningsindeks er i Hovedsagen Torvepriser i en Række forskellige svenske Byer, endvidere Licitationspriser paa Varer indkøbt af Institutioner og endelig til Supplering de svenske »Markegångstaxor«, der i mange Henseender svarer til de danske Kapitelstakster. Det drejer sig altsaa i det svenske Materiale ikke om Detailpriser, men enten om Engrospriser eller, hvad Myrdal kalder »semi-wholesale« Priser.

¹⁾ Begge Bøger er udkommet hos P. S. King & Son, London.

Den Beregning af Leveomkostningerne, som jeg har foretaget, bygger derimod først og fremmest paa virkelige Detailpriser, saaledes som de er fremgaaet af de Handlendes Bøger, hvoraf et nogenlunde stort Antal det meste af Perioden har været til Raadighed. Med Hensyn til Varer, som ikke fandtes i disse Bøger (eller til Brug ved inter- og ekstrapolation) er i Hovedsagen anvendt den grønlandske Handels Indkøbspriser og Københavns Torvepriser. Huslejen er forud for 1881 beregnet paa Grundlag af Huslejeannoncer i »Adresseavisen«, og derefter er benyttet officiel Statistik. Myrdal derimod lader Huslejen repræsentere ved et Indeks over Byggeomkostningerne.

Det svenske Prismateriale er mere omfattende, men skal til Gengæld repræsentere et stort Landomraade med stærkt forskellige Forhold; det danske Materiale er mere homogent; det drejer sig for en stor Del om statistisk bearbejdede faktisk betalte Detailpriser, og det har været muligt ved Sammenligning af forskellige Kilder at godtgøre Materialets Paalidelighed¹⁾.

Hvorledes falder nu en Sammenligning mellem de svenske og de danske Beregninger af Leveomkostningerne ud? Dette Spørgsmaal besvares bedst ved at betragte Figur 1. Kurve I er Myrdals Indeks for Leveomkostningerne i Sverige med Basis i Gennemsnitspriserne for Aarene 1861—70, mens Kurve II er Værdien af Budget II (jfr. Arbejdslønnen i Danmark S. 213) omregnet til Indekstal med samme Basis som Myrdals Indeks.

Det fremgaar af Figuren, at det danske og det svenske Indeks for Leveomkostningerne gennem en lang Periode følger hinanden med en overraskende Nøjagtighed. I 1895 afbrydes imidlertid Følgeskabet, idet den svenske Kurve stiger, mens den danske falder og den derved fremkaldte Forskydning holder sig nogenlunde uforandret Perioden ud.

Hvorledes kan man nu forklare denne Niveauforskydning? Det ligger nær at tænke paa den Ændring, som netop omkring dette Tidspunkt fandt Sted i den svenske Toldpolitik. I 1888 gik Sverige over til Protektionismen ved Indførelse eller Forhøjelse af Toldsatser paa en Række Varer. Af størst Interesse er her Korntolden, der sattes til Kr. 2,50 pr. 100 kg (Kr. 4,30 paa formalede Varer); i Misvækstaaret 1892 halveredes dog disse Satser. I 1895 forstærkedes imidlertid Beskyttelsen, idet Satserne for Korn og Mel forhøjedes til henholdsvis Kr. 3,70 og Kr. 6,50 pr.

¹⁾ Jfr. »Arbejdslønnen i Danmark« p. 150 ff.

100 kg. Under Forudsætning af, at Meltolden var effektiv, vilde disse Toldsatser anvendt paa det danske Budget betyde en Forhøjelse paa ca. 45 Kr., hvorved en stor Del af Forskellen mellem de to Rækker Indekstal vilde forsvinde.

Helt kan Forskellen dog ikke udlignes paa denne Maade, men der er naturligvis Mulighed for, at ogsaa andre svenske Toldsatser har paavirket Budgettet. Det er imidlertid ejendommeligt, at Virkningen af Tolden først viser sig i 1895, mens den dog — omend med lavere Satser — indførtes allerede i 1888, og det er derfor rimeligt at søge andre Kilder til Uoverensstemmelsen ved Siden af Tolden; derved kan maaske ogsaa de — ganske vist smaa — Forskelle i Forløbet, som Kurverne viser i tidligere Perioder, forklares.

Lad os i dette Øjeblik som et temmelig vigtigt Element i Leveomkostningerne betragte Huslejen. Denne er beregnet paa ret forskelligt Grundlag i de to Budgetter, idet Myrdal udarbejder et Huslejeindeks paa Basis af nogle Oplysninger om Byggeomkostningerne, mens jeg forud for 1881 benytter en statistisk Bearbejdelse af Huslejeopgivelserne i »Adresseavisen« (jfr. »Arbejdslønnen i Danmark« S. 176 ff.) og i Resten af Perioden interpolerer paa Resultaterne af den officielle Huslejestatistik for København. Kurve III og IV paa Fig. 1 viser henholdsvis Myrdals Huslejeindeks og et tilsvarende Indeks for den i det danske Budget anvendte Husleje.

Overensstemmelsen mellem disse to Kurver er ikke paafaldende. I sidste Halvdel af 60'erne herskede der Bolignød i København, hvilket drev Huslejen voldsomt op, da Aarene 1860—70 netop er benyttet som Basis for Indekset, er det naturligt, at den danske Kurve i de første Aar kommer til at ligge en Del under den svenske, men samtidig maatte man vente, at den ogsaa, efter at Bolignøden var ophørt maatte ligge under den svenske Kurve. Dette er imidlertid ikke Tilfældet, fra 1878 til 1894 ligger den gennemgaaende over den svenske.

Dette er dog af mindre Interesse; vigtigere er det, at de to Kurver skærer hinanden i 1865, i 1872, i 1877 og i 1895, hvor den svenske Kurve løber fra den danske gennem Resten af Perioden. Kaster vi nu et Blik paa de to nederste Kurver af Figuren, vil det ses, at ogsaa disse Kurver skærer hinanden netop i de samme Aar; det synes derfor muligt at forklare en Del af de mindre Uoverensstemmelser ved Forskellen i Huslejen, og navnlig synes det muligt at forklare en voksende Del af Forskellen i

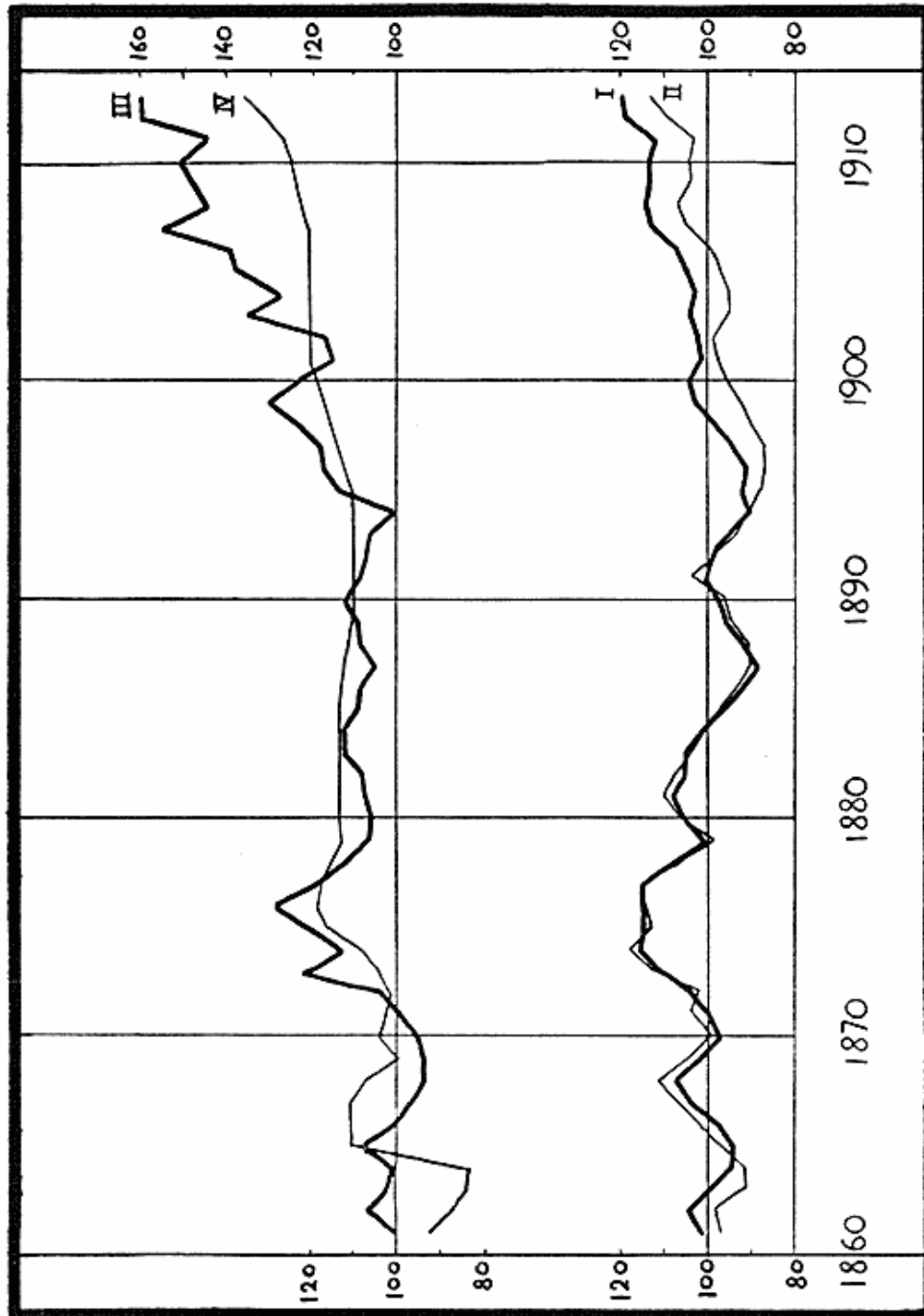

Fig. 1. Kurve I forestiller det af Myrdal beregnede Indeks over Leveomkostninger i Sverige.

Kurve II er det tilsvarende danske Indeks.

Kurve III er Myrdals Husejeindex. Kurve IV er dansk Husejeindex (1861—70 = 100).

Perioden 1895—1913 ved Henvisning til den relativt høje Husleje, der regnes med i det svenske Budget; denne virker saa meget kraftigere, som Huslejen stiger meget stærkere end de øvrige Elementer i det svenske Leveomkostningsindeks.

Tilbage staar imidlertid at forklare, hvorfor Tolden ikke giver sig noget Udslag i Leveomkostningerne i Aarene 1888—95. For det første maa det imidlertid erindres, at Tolden i disse Aar var betydelig lavere end fra 1895; for det andet vil det ses, at Huslejen i det svenske Indeks netop faldt i Aarene 1890—1894.

Ved foruden Korn- og Meltolden tillige at tage Hensyn til Forskellighederne i Huslejeindekset, vil vi opnaa en meget høj Grad af Overensstemmelse mellem de to Indices for Leveomkostningerne gennem hele Perioden.

Dette Resultat er maaske mindre overraskende end det ved første Øjekast ser ud til. Man maa nemlig erindre, at de Varer, der indgaar i et saadant Budget i alt væsentligt er elementære Livsfornødenheder, og disses Priser har gennem hele Perioden været frie og — bortset fra Told — stærkt internationalt paavirkede Markedspriser. Havde det drejet sig om et mere kompliceret Budget omfattende en stor Procentdel af Tjenesteydelser eller mere individualiserede Varer, var Overensstemmelsen næppe blevet saa stor.

Baade Professor Myrdal og jeg kunde aabenbart have sparet os adskillig Møje baade med Hensyn til Sammensætningen af et Budget og med Hensyn til Overvejelser af, om man skulde benytte Detail- eller Engrospriser; thi Budgettets Sammensætning er — inden for vide Grænser — temmelig ligegyldig, og Engros- og Detailpriser følger for denne Slags Varer nøje hinanden¹⁾; Betydningen af Bestræbelserne ligger imidlertid i, at man ikke sikkert kunde vide dette, og at det nu er grundigt fastslaaet.

Forinden jeg forlader Undersøgelsen af Leveomkostningerne, kan der være Anledning til at gøre endnu et Par Bemærkninger om Beregningen af Huslejen. Myrdal bygger paa den Hypotese, at Bevægelserne i Huslejen svarer nogenlunde til Bevægelserne i Byggeomkostningerne. Hvad siger nu Sammenligningen i Fig. 1 om denne Teoris Rigtighed?

Hvis man kan gaa ud fra, at Byggeomkostningerne i Sverige og

¹⁾ Dette fremgaar nærmere af »Arbejdslønnen i Danmark« S. 161 ff., hvori paavises, at for alle de vigtigere Varer er der en nær Forbindelse mellem Engros- og Detailpriser, idet dog Marginalen gradvis kan undergaa nogen Forskydning.

Danmark bevæger sig paa samme Maade, skulde man vente, at de to Kurvers Trend vilde følge hinanden ret nøje. Bortset fra Niveauforskydningen i 60'erne, hvis Aarsag tidligere er forklaret, er dette ogsaa i grove Træk Tilfældet indtil 1895; i den voldsomme Stigningsperiode for Byggeomkostningerne, som da indledes, følger den danske Kurve imidlertid kun langsomt efter.

Men man ikke heraf kan drage den Slutning, at selv om Befolkningen stadig vokser, og der bygges nye Huse, vil Gennemsnithuslejen dog kun langsomt følge Byggeomkostningernes Bevægelse; navnlig vil dette være Tilfældet, naar Bevægelserne i Byggeomkostningerne foregaar i hastigt Tempo. Grunden hertil er, at kun i de nye Boliger kan man regne, at Lejeniveauet følger Byggeomkostningerne; ved nyindgaaede Lejemaal nærmer Lejen sig dertil uden dog helt at følge Byggeomkostningerne, men i den store Masse af Boliger, der hverken er nye eller skifter Lejer, holder Huslejen sig i stort Omfang vanemæssigt konstant eller ændres kun i beskedent Omfang.

Denne Forklaring stemmer med Figur 1; den modsiges imidlertid tilsyneladende af en Statistik, som Myrdal har lavet paa Grundlag af Lister over Huslejen i Huse tilleje i Stockholm¹⁾ fra 1883 til 1913, idet Stigningen i disse Tal fra ca. Aar 1900 til 1913 endog overstiger Stigningen i Byggeomkostningerne. Imidlertid drejer det sig for det første om en Periode, hvor Stockholm var i rivende Udvikling, og hvor derfor Lejen i nye Huse godt gennem en Periode kan overstige Byggeomkostningerne, og hvor endvidere Stigningen i Grundværdierne kan have spillet stærkt ind; for det andet drejer det sig netop her om nye Lejemaal, hvoriblandt de nye Huse sandsynligvis udgør en meget stor Del. Den stockholmske Statistik rækker altsaa ikke ved den ovenfor givne Forklaring af Forholdet mellem Byggeomkostninger og den gennemsnitlige Husleje.

Til Afslutning skal gøres et Par Bemærkninger af metodisk Karakter. Det vil bemærkes, at Myrdals Huslejeindeks i visse Perioder har et stærkt savtakket Præg; dette vilde blive endnu mere fremtrædende, hvis vi havde afbildet det længere tilbage i Tiden. Disse Uregelmæssigheder tyder paa, at Materialet har været for lille til, at de store Tals Lov har kunnet udligne Iagttagelsesfejlene, idet der ikke er nogen Grund til at antage, at Byggeomkostningerne virkelig forløber saa uregelmæssigt. Det

¹⁾ Cost of living S. 133.

forekommer mig derfor, at Indekset burde have været udjævnet, forinden det indgik i det samlede Leveomkostningsindeks. Man havde ganske vist derigennem renonceret paa at lade de i Huslejen faktisk forekommende Svingninger gøre sig gældende i Leveomkostningsindekset, idet man havde maattet nøjes med en Trend, men dette maa anses for at være bedre end at lade Svingninger, som ikke har fundet Sted, præge Indekset. En lignende, men dog svagere Anke kan rettes imod det af mig udarbejdede Huslejeindeks. Der kan nemlig ikke være Tvivl om, at de Svingninger, som mit Indeks udviser, forud for 1880 er en Del overdrevne; de repræsenterer jo Svingningerne i Lejen ved nyindgaaede Lejemaal, men som allerede nævnt har Lejen for den samlede Boligmasse næppe bevæget sig saa stærkt. Til mit Forsvar kan dog anføres, at de Svingninger, mit Indeks udviser, falder sammen med samtidige omend mindre udprægede Svingninger i Huslejens Gennemsnitsniveau, mens det samme ikke altid kan siges om Svingningerne i Myrdals Indeks.

Hvad dernæst angaar den svenske *Lønundersøgelse*, da er Mulighederne for en frugtbar Sammenligning betydelig mindre. Hovedvanskeligheden ligger deri, at mens den svenske Undersøgelse er baseret paa Oplysninger fra 40—250 Virksomheder inden for Mine- og Fabriksindustri, saaledes at Materialet har kunnet underkastes statistisk Behandling, har jeg ved mine Undersøgelser i Institutet for Historie og Samfundsøkonomi kun haft Oplysninger fra nogle ganske faa Virksomheder, ovenikøbet spredt over Industri, Haandværk og forskellige offentlige Institutioner. Materialet har derfor i Reglen ikke kunne behandles statistisk, men dets repræsentative Betydning har maattet belyses ved at sammenholde det med andet Materiale, der med visse Tidsmellemrum eller i visse Perioder har været til Raadighed.

Ved den svenske Undersøgelse har man søgt at beskrive Lønudviklingen ved vejede Indekstal omfattende f. Eks. mandlige Arbejdere i hele Gruppen Mine- og Fabriksindustri; en tilsvarende Talrække kan aabenbart vanskelig opstilles paa Grundlag af det danske Materiale. Ikke desto mindre lønner det sig alligevel at foretage en Sammenligning.

Side 62 i »Wages in Sweden«, finder vi det lige nævnte Indeks over Nominal- og Realløn for mandlige Arbejdere i svensk Industri som Helhed over Perioden 1863—1913. Med Basis i Aarene 1861—1870 er Indekstallet for 1913 288; denne Stigning er betydelig stærkere end Stigningen i Haandværkernes Indtægt i Dan-

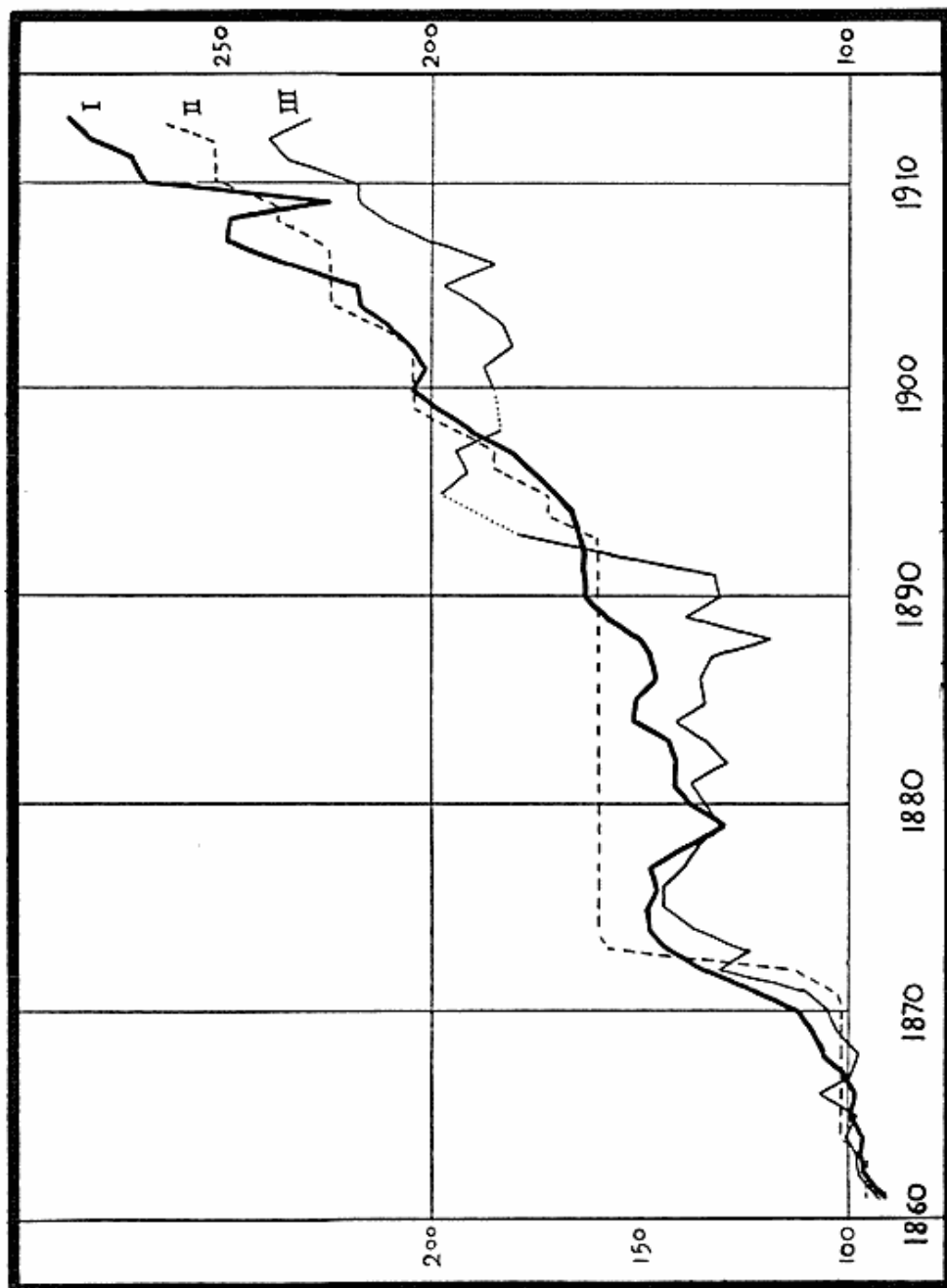

Fig. 2. Kurve I Aarsfortjeneste for Arbejdere i Mine- og Fabrikindustri i Sverige.

Kurve II Aarsfortjeneste for Arbejdsmand i Jak. Holm & Sønners Tovværksfabrik.

Kurve III Aarsfortjeneste for Svende hos Tømrermester Weber, Roskilde (1861—70 = 100).

mark; derimod svarer den nogenlunde til Indtægtsstigningen for ikke-faglærte Folk og Industriarbejdere, hvor Lønnen fra 1860 til 1913 gennemgaaende er tredoblet. Samtlige Kilder, der indgaar i mit Materiale, stemmer overens paa dette Punkt.

Ifølge den svenske Undersøgelse var den gennemsnitlige Aarsfortjeneste i 1860 414 Kr. Her i Landet har Aarsfortjenesten for ikke-faglærte Folk i Provinsen rimeligvis ligget mellem 350 og 400 Kr. paa dette Tidspunkt, mens Aarsfortjenesten i København har ligget ca. 50 Kr. højere. De faglærte Arbejders Aarsfortjeneste har utvivlsomt været mindst 50 pCt. højere og altsaa ogsaa betydeligt højere end den beregnede Aarsfortjeneste for Mine- og Industriarbejdere i Sverige. Da den svenske Undersøgelse omfatter baade faglærte og ikke-faglærte, ser det nærmest ud til, at Fortjenesten her i Landet ved Periodens Begyndelse har ligget noget højere end i Sverige.

Til nærmere Illustration hidsættes Fig. 2, hvor de tre Kurver med Basis 1861—70 repræsenterer henholdsvis den gennemsnitlige Aarsfortjeneste for mandlige Arbejdere i Mine- og Fabrikindustri i Sverige, Aarsfortjeneste for Tømrersvende i Roskilde samt Aarsfortjeneste for Arbejdsmænd i Jak. Holm & Sønners Tovværksfabrik i København.

Indekstallene for Tømrersvendenes Fortjeneste følger de svenske Indekstal ret nøje indtil 1878; i de følgende 13—14 Aar har Tømrersvendenes Fortjeneste en svagt nedadgaaende Tendens, mens de svenske Industriarbejders Fortjeneste har en opadgaaende Tendens. Tømrersvendenes Fortjeneste stiger voldsomt i Begyndelsen af 90'erne, og naar derved op paa Niveau med de svenske Industriarbejdere; fra 1896 til 1906 er Stigningen for Tømrersvendene kun svag, mens det svenske Indeks stiger meget kraftigt; fra 1906—12 er Stigningshastigheden den samme for begge Rækkers Vedkommende, men de svenske Tal ligger nu paa et betydeligt højere Niveau.

Ser man dernæst paa Arbejdsmændene hos Jak. Holm, finder vi, at Stigningen i 70'erne er en Del større end i Sverige, derefter er Aarsfortjenesten uforandret til 1893, men allerede i 1889 har den svenske Kurve indhentet Jak. Holm-Kurven, og Resten af Perioden følges de i Hovedsagen ad.

Hovedresultatet af Sammenligningen bliver, at naar henses til, at Leveomkostningerne her i Landet fra 1895 har været en Del lavere end i Sverige, har Arbejdsmænd og Industriarbejdere her i Landet indtil ca. 1905 forbedret deres Indtægtsforhold fuldt saa

meget som i Sverige; for Haandværkerne derimod har Udviklingen været mindre gunstig.

Jeg har i det foregaaende hovedsagelig beskæftiget mig med en Sammenligning af Resultaterne af den svenske og danske Undersøgelse, men dermed er den Interesse, der knytter sig til de to svenske Bøger ingenlunde udtømt. For det første er de anvendte Metoder værd et nøjere Studium, som man i høj Grad kan drage Lære af ved fremtidige Arbejder, og endelig indeholder begge Bind en Fylde af Enkeltheder, som maaske i mange Henseender er vigtigere end Hovedresultaterne. Hvad Myrdals Undersøgelse angaar, vil jeg henlede Opmærksomheden paa det uhyre Arbejde, der er gjort paa at studere de lokale Prisforskelligheder. Desværre er disse Forskelligheder vel nok i mange Tilfælde mere Udtryk for Mangler ved Materialet end for reelle lokale Prisforskelligheder, men noget kan der vel nok bygges paa dem.

Med Hensyn til Lønundersøgelsen skal Opmærksomheden først og fremmest henledes paa Fremstillingen af Lønudviklingen inden for de forskellige Industrigræne, hvorover jo de summariske Gennemsnit, som tidligere er omtalt, er bygget, men dernæst vil de Monografier over enkelte Virksomheder, som Bogen indeholder, kunne danne Basis for interessante Studier.

Med Hensyn til de anvendte Metoder, da er der som nævnt meget at lære gennem et nærmere Studium; paa enkelte Punkter kan man stille sig skeptisk, om man har truffet det rette. For det første kunde jeg ønske, at man foruden at beregne den faktiske Fortjeneste havde skænket Lønsatserne nogen Opmærksomhed. Det er jo af stor Interesse at samle saa meget Materiale som muligt til Belysning af, hvorledes disse Lønsatser reagerer, idet de i hvert Fald paa kortere Sigt er Udtryk for Lønnen som Omkostning. Paa dette Punkt har Undersøgelsen imidlertid ikke gjort nogen Indsats.

Det man interesserer sig for i Undersøgelsen er først og fremmest Arbejdernes Aarsfortjeneste, som det synes særlig med Hensyn paa ved Hjælp af Leveomkostningsberegningen at kunne belyse Arbejdernes Kaar gennem Perioden.

Nu er dette at beregne en typisk Aarsfortjeneste for større Grupper af Arbejdere eller for samtlige Arbejdere en vanskelig, man kan vel sige uløselig Opgave; det, der gør Opgaven umulig, er Eksistensen af periodisk eller semi-permanent Arbejdsløshed, idet denne ikke med samme Sandsynlighed rammer alle Ar-

bejdere. Naar dette er Tilfældet, kan der aabenbart ikke findes nogen typisk Aarsfortjeneste.

Ser man imidlertid bort fra dette Moment, saa synes Opgavens Løsning at maatte kræve, enten at man har Arbejdernes samlede Fortjeneste (i Gruppen eller i Landet som Helhed) og Antallet af Arbejdere, eller at man ved Hjælp af Timefortjenesten beregner en typisk Aarsfortjeneste for en fuldt beskæftiget Arbejder og reducerer denne ved Hjælp af Arbejdsløshedsprocenten. Denne Fremgangsmaade bruges af den officielle Statistik her i Landet.

Analogt hermed maatte man ved den svenske Undersøgelse have forsøgt at fremskaffe for hver Gruppe, hvis Fortjeneste man har undersøgt, samlet Fortjeneste og samlet Timetal, samt Arbejdsløshedsprocenten i Faget eller Branchen. Dette har man imidlertid ikke haft Materiale til. Men saa bliver Spørgsmaalet, om man da ikke maatte afstaa fra en Beregning af den faktiske gennemsnitlige Aarsfortjeneste og holde sig til den faktiske Aarsfortjeneste for fuldt (eller i Tilfælde af Sæsonfag normalt) beskæftigede Arbejdere. Man vilde da ikke have faaet den Del af Konjunkturbevægelsen med, der hidrører fra skiftende Beskæftigelse, men det umulige bør man vel heller ikke tilstræbe.

Det indses nemlig ikke, at man har klaret Vanskelighederne ved den Metode, der er anvendt. Den Fremgangsmaade, man har benyttet, bestaar jo i, at man i hver Virksomhed har valgt at følge Fortjenesten hos nogle faa navngivne Arbejdere, som man ansaa for repræsentative; herved har man bl. a. taget Alderen som Rettesnor; Spørgsmaalet er imidlertid, om det ikke snarere er Ancienniteten inden for Virksomheden end Alderen, der er afgørende for Lønnen. Systemet har medført, at man jævnlig har maattet ombytte en Arbejder med en anden. Denne Ombytning er gjort saa omhyggeligt som muligt, men det kan vel ikke benægtes, at den kan føre til Forandringer, som ikke kommer Opgaven ved.

Dette skal jeg imidlertid lade ligge; det er muligt, at Materialet ikke har tilladt nogen anden Fremgangsmaade. Af større Betydning er det, at den Ledighed, som disse udvalgte Arbejdere har haft, naar den ikke kan henføres til disse Arbejdere alene, men til Virksomhedens Forhold i det hele, har man lagt til Grund for Beregningen af den normale Aarsfortjeneste i Faget (Branchen). Dette forekommer mig at være en tvivlsomt Fremgangsmaade. Hvor den paagældende Virksomhed er helt standset giver den na-

turligvis det rigtige Resultat for den paagældende Virksomhed, men hvor Virksomheden vel holdes i Gang, men Arbejdertallet svinger, er det jo ikke sikkert, at den Arbejdsløshed, de udvalgte Arbejdere har, er typisk for Virksomheden. Og selv om dette var Tilfældet, er det vel endnu mindre sikkert, at den er typisk for hele Branchen, der ogsaa omfatter en Række andre Virksomheder.

Naar man har et saa stort Materiale som ved denne Undersøgelse, kan man vel regne med, at Konjunkturbevægelsernes Indflydelse giver sig et vist Udslag i den beregnede Aarsfortjeneste; men om den Størrelsesorden, som disse Svingninger har, er et rigtigt Udtryk for Konjunkturernes Indflydelse paa Arbejdernes gennemsnitlige Aarsindtægt og altsaa om Arbejderklassernes Indtægt som Helhed giver den fulgte Fremgangsmaade ingen Garanti for. Alt hvad man faar at vide bliver derfor, at Arbejdernes gennemsnitlige Indtægt svinger med Konjunkturerne, men dette vidste man i Forvejen, og da man samtidig ved, at der er store Grupper af Arbejdere, som ikke er udsat for Konjunkturarbejdsløshed, er de paagældende Gennemsnitstal for saa vidt angaar Konjunktursvingningerne ikke meget værd.

Paa Siderne 37—39 diskuteres Vægtspørgsmaalet ved Sammenfatningen af forskellige Serier til et almindeligt Lønniveau. Hele Spørgsmaalet er maaske ikke saa vigtigt, eftersom det fremgaar af Undersøgelsen, at de forskellige Serier har bevæget sig temmelig parallelt. Ikke desto mindre har Spørgsmaalet en vis principiel Interesse. De Ting, man tager Hensyn til ved Vægtfordelingen, skal jeg ikke kritisere, men der er dog et Par Punkter, som det synes værd at nævne. Blandt de Kriterier, hvorefter man tildeler Vægt, er Seriens Paalidelighed, og denne Paalidelighed bedømmes ud fra Antallet af Arbejdere, hvis Forhold man har undersøgt. Er det ikke lidt dristigt at anvende denne Maalestok? Naar man saaledes med Flid har udsøgt repræsentative Arbejdere, er der saa ikke Mulighed for, at et ringe Antal kan give et lige saa paalideligt Udtryk, som Anvendelsen af lidt flere Arbejdere? Det er jo dog dette, der er Formaalet med Udvælgelsen.

Det her anførte er kun en Mundsmag med Hensyn til de metodiske Spørgsmaal, der rejses i disse Undersøgelser; de er alle af Interesse, og de er behandlet med Omhu og Skarpsindighed.
